

BİLEN ÖZNE VE OLASI BİLDİRİMİN YABANCILAŞMASI

Oktay TAFTALI

Özet: Varlık hakkındaki bilginin mümkün olması, onun öğretilebilir, aktarılabilir olmasını doğrudan doğruya içerir mi? Yani bilmek veya bildiğini sanmak, bir şey bildirmeyi içerir mi? Bir şeyin bizim zihnimizdeki imgesi, şeyin kendisi olmadığı gibi, onun gerek lisan varlığında gerekse grafik varlıktaki simülasyonları da şeyin kendisi değildir. Tıpkı şey hakkındaki bilgimizin de şeyin kendisi olmaması gibi.

Anahtar Kelimeler: Bilme, Anlama, Şey, Gerçeklik, Kurgu (İrrelite), İfade, Sübjektif İdealizm.

ALIENATION OF THE KNOWING SUBJECT AND POSSIBLE STATEMENT

Oktay TAFTALI

Abstract: Does the possibility of knowledge about being directly involve its being teachable, transferable? So does knowing or assuming knowing involve reporting something? The image of a thing in our minds is not the thing itself, and its simulations, both in the presence of language and in the graphic entity, are not the thing itself. Just as our knowledge of the thing is not the thing itself.

Keywords: Knowing, Understanding, Thing, Reality, Fiction (Irreality), Expression, Subjective Idealism.

BİLEN ÖZNE VE OLASI BİLDİRİMİN YABANCILAŞMASI

Oktay Taftalı



Olmayacak şey bir insanın bir insanı anlaması¹

Özet: Varlık hakkındaki bilginin mümkün olması, onun öğretilebilir, aktarılabilir olmasını doğrudan doğruya içerir mi? Yani bilmek veya bildiğini sanmak, bir şey bildirmeyi içerir mi? Bir şeyin bizim zihnimizdeki imgesi, şeyin kendisi olmadığı gibi, onun gerek lisan varlığında, gerekse grafik varlıktaki simülasyonları da, şeyin kendisi değildir. Tıpkı şey hakkındaki bilgimizin de şeyin kendisi olmaması gibi.

Anahtar Kelimeler: Bilme, anlama, şey, gerçeklik, kurgu (irrelite), ifade, sübjektif idealizm.

İnsanın anlama ve ifade etme yetisi, bu yetinin sınırları ve imkânları, düşünce tarihinin önde gelen araştırma alanlarından birini oluşturuyor. Ancak anlam ve ifade etme süreçleri, günümüzde kendisini giderek daha sık dayatan bir sorun biçiminde karşımıza çıkıyor. Buna “yanlış anlama, yanlış anlaşılma veya hiç anlaşılamama” iddiası diyebiliriz. Bir şeyin / var olduğunu öngördüğümüz tek bir şeyin, gerçekliği veya hakikati üzerine konuşmak amacıyla, birçok insan, hayatın çeşitli alanlarında bir araya geliyor. Basında, tv’lerde, çeşitli akademik, siyasi veya kültürel ortamlarda, çarşı pazar, kahve, dost meclisi gibi ortamlarda başkalarıyla, karşılaşılıyor, iletişime geçmeye çalışıyoruz. Ve çoğumuz, bu ortamlarda insanların giderek daha sıklıkla anlaşamadıklarına, giderek toplumu da ayrıştıran uç noktalara savrulduklarına tanıklık ediyoruz.

Yaygın deyişle “iletişimsizlik” olarak tanımlanan ve sıkça gündeme gelen bu sorunun, baskın olduğu zamanımıza, “bilgi ve iletişim çağı” gibi bir adın verilmesi, “sinik aklın” bir zaferi olsa gerektir. Bilinç sahibi varlıklar, bir başka deyişle “bilen özne” olarak biz, birbirimizi niçin anlayamıyoruz? Veya birbirimizi anlamadığımız halde, niçin bilinç sahibi, bilen varlık olduğumuz iddiasını sürdürüyoruz?

Söz gelimi, kavrayış ve anlayış yetisi bakımından hayli donanımlı olduğu varsayılabilir insanların katıldığı bir kültür - sanat panelinde, gerek tartışmacıların, gerekse onlara soru yönelten dinleyicilerin, aslında birbirlerini hiç anlamadıkları kanaatine giderek daha sık kapılmıyor muyuz? “Ben ne söy-

¹ Attila İlhan: *Karantina’lı Despina / Yasak Sevişmek*. Bilgi Yayınevi. İstanbul 1976. S. 102.

lüyorum, fakat siz ne anlıyorsunuz” vb. ifadeleri, muhataplarımıza giderek daha sıkça yinelemek zorunda kaldığımızı, istatistiki bir veri şeklinde değil, ama bir sezgi olarak öne sürebiliriz. Ya da “iletişimsizlik” konusunda tarihi bakımdan akla ilk gelen örnek, kuşaklar arası anlaşmazlık olsa gerektir. Bilim, teknoloji, kültür, sanat, vd. geliştikçe veya kısaca tarih “ilerledikçe” bu sorunun hafiflediğinden söz edebiliyor muyuz? Yoksa yaşlı ve genç kuşaklar arası anlaşmazlığın, günümüzde daha da derinleştiğini, hatta kuşaklar arasında çelişki tesisini mümkün kılacak herhangi bir ilintinin bile kalmadığını söylemek, daha yerinde mi olur?

Daha somut örnekleri, toplumun her kesiminde cereyan eden siyasi tartışmalarda gözlemek mümkündür. Bugüne dek tanık olduğunuz siyasi tartışmalarda, birbirlerini anladıkları için, fikirleri üzerinde birbirlerini ikna edebilen kaç kişiye rastladınız? Çağımızda özellikle siyasi tartışmaların seyrini Karl Jaspers aşağıdaki biçimde tanımlıyor:

Tartışmalar temelli bir görüşü desteklemiyor. Dilde gerekçelendirilen cümleler ortaya atılıyor. Sık sık konu değiştiriliyor. Cümleler bir merkez etrafında dolanmıyor. Duygusal konuşuluyor. Devamlı birbirinden teğet geçer şekilde konuşuluyor. Hiçbir neticeye ulaşılmıyor. Sadece pes ediliyor veya yarım bırakılıyor.²

Aslında sorun, tek bir şey, olgu veya olay hakkında farklı görüşlerin ortaya çıkması değil, bu farklı görüşleri temsil eden öznelerin birbirlerini, görüşleri arasındaki farklılıkları veya benzerlikleri ayımsayamamalarında ve ifade edememelerinde baş gösteriyor. Herhangi bir gazetede yer alan, herhangi bir haberin altındaki okuyucu yorumlarına göz attığınızda, okuyucuların önemli bir kısmının, yukarıda yer alan basit bir haber metninden hiçbir şey anlamadıklarını görebilirsiniz. Ya da fikir bakımından bölünmüş toplumlarda, 12 Eylül öncesi Türkiye’de, yakın dönem Balkanlar’da veya 2015 yılında Orta Doğu’da, insanların gerçeklik algılarındaki farklılığın ulaştığı uç noktalarda, birbirlerini öldürmek yerine, gerçekliğin bilgisini birbirlerine aktarmak suretiyle, birbirlerini ikna etme şansları olduğunu varsayabiliyor muyuz? Aslında insanların birbirlerini anlamamaları, sadece taraflarına tinsel acı ve sıkıntı vermekle sınırlı olsa, bunu fazlaca sorun etmeyebilirdik. Ancak günümüzde, büyük ölçekli toplumsal çatışmaların, etnik, dini, kültürel, cinsel, vb. ayrımcılıklar temelinde gerçekleşen savaş ve katliamların, yukarıda saptamaya çalıştığımız “anlaşmama” zemininde yeşermesi, sorunu ürkütücü bir niteliğe büründürüyor. Meselenin önemi, sanki moda söylemle “algı operasyonları, dezenformasyon, psikolojik yönlendirme” gibi tanımların ötesine uzanan, daha kapsamlı bir kavramsallaştırma talep ediyor.

² Karl Jaspers: *Kleine Schule des philosophischen Denkens*. Piper. München Zürich 2000. S. 76.

Öyle ya varlık hakkındaki bilginin, doğa ve toplum bilimlerinin, geçmiş dönemlere kıyasla çok daha hızlı “ilerlediği”, (bana kalırsa birikim oluşturduğu) yönündeki kanunun, yaygın kabul gördüğü bir zamanda, bilgiyi aktaramamayı nasıl açıklayacağız? Eğer bugün evren, doğa, insan, toplum vd. hakkında çok daha fazla şey bildiğimizi iddia edebiliyorsak ve bilinen şey, bildirilme imkânının doğrudan içeriyorsa herhangi bir iletişim sorunundan söz etmek gereksizdir. Yok eğer, iletişim sorunundan söz ediyorsak ya ortada iletecek bir bilgi yok, yani insan bilgisinin tarih boyunca ilerlediği, birikim oluşturduğu sadece bir önyargıdır veya ilerleyen, biriken bir bilgi var, fakat bilginin var olması, bilinir olması, onun iletilebilir olmasını doğrudan içermiyor. Burada bilginin, bilimsel / akademik bilgi veya gündelik hayatın bilgisi olması arasında bildirme / anlama sorunları bakımından, ilke olarak hiçbir fark olmadığını vurgulamak gerekiyor. Yani günümüzde, akademik bir forumda bilimsel bilgi (episteme) kapsamında birbirini anlamayanlarla, mahalle kahvesinde sanı (doxa) kapsamında birbirini anlamayanlar arasında, bilginin türleri bakımından farklılığın, tayin edici bir önemi olmadığını söylemeye çalışıyorum.

Anlam Varlığı Olarak İnsan

Doğa’da, anlam arayan, varlık hakkında sürekli anlam üreten, tikel var olanlara çeşitli anlamlar atfeden ve daha da önemlisi, tüm bu anlamları, soyutlayıp kavramsallaştırarak ifade eden tek varlık insandır. Öyleyse bir anlam varlığı olarak insan açısından, anlaşılammamak, anlatammamak ve anlayammamak, acı verici olsa gerektir. Fakat tam da bu noktada, anlammanın ve anlamlandırmanın insan açısından önemini yitirdiği kanısını doğuracak örneklerle karşılaşıyoruz. Söz gelimi sosyal medyada, birbirini yermeye çalışırken, ortaya koydukları anlayışsız, saçma ifadeler nedeniyle, gülmece konusu olan örnekler, bu özellikleriyle yaygın ilgi çekiyorlar. Temel gülmece unsuru, “anlayışsızlık” üzerine kurulu “kaba insan” tiplerinin rol aldığı filmler, Batı’da (Bkz. Borat) ve ülkemizde (Bkz. R. İvedik) gişe rekorları kırıyor. Bu sürece koşturarak, gerçeklik algısının fantastik bir dünya tahayyülüyle yer değiştirmesini sağlayan bir dizi örnekle karşılaşıyoruz. Yüzüklerin Efendisi, Harry Potter, vd. başlayan süreç, hız kesmeksizin Game of Thrones’la devam ediyor.

Peki bu buradan “anlam varlığına” ilişkin nasıl bir çıkarımda bulunabiliriz? Görünen o ki, Newton Fiziği yasalarının hâkim olduğu ortalama dünyayı aramızda bırakalı hayli zaman geçti. Artık günümüz fizik anlayışları tarafından öngörülen ve makro-nano düzeyde geçerli olduğu varsayılan belirsizliğin, yasa-sızlığın ve dahası anlamsızlığın, ortalama dünyamıza da hâkim olduğu bir süreç girmiş bulunuyoruz.

İlk bakışta pedagojik ve epistemolojik bir sorunla karşılaştığımızı ve sorunu, bu alanlar içinde ele almamız gerektiğini söyleyebiliriz. Ama burada tek bir kişinin, bir başka kişiyi anlamamasından söz etmiyoruz. Giderek yaygınlık kazanan

ve başta kitlesel iletişim araçları olmak üzere, toplumun her kesiminde gözlemlenen genel bir anlayışsızlık durumu, bizi tümele, dahası tarihsel kolektif tine ilişkin bir sorunla karşı karşıya bırakıyor. Burada, Doğusu ve Batısıyla birlikte, Kapitalist Medeniyetin belirlediği tüm coğrafyalara hâkim olan ve temelinde, insanlar arası kavrayış ve anlayış eksikliğinin yattığı, bir "alçalma" veya "yabancılaşma" durumunu alamaya çalışıyoruz. Gündelik hayatta somut şekliyle siyaset ve kültür endüstrisi verilerinde gözlemlediğimiz bu alçalma, toplumu çepeçevre kaplayan tinsel varlığın, bizzat maruz kaldığı bir durum olduğu için, alçalmayı fark eden ve bu nedenle acı çeken azınlığa da, herhangi bir kaçış yolu mümkün görünmüyor. Pekiyi bu alçalma veya yabancılaşma durumuna maruz kalan tinsel varlıktan söz ettiğimizde, tam olarak neyi kastediyoruz, tin nedir?

Tin bir toplumun töresel yaşamıdır, böylece o doğrudan hakikattir; birey bir dünyadır. O, doğrudan olanın bilinci üzerine giderek, güzel töresel yaşamı saklamalı ve bir dizi bilgi formu sayesinde kendine kavuşmalıdır [...] Yaşayan töresel dünya kendi hakikati içinde tindir [...]³

Hegel'in tanımından yola çıkarsak, başlangıçta epistemolojik-pedagojik bir nitelik taşıdığını varsaydığımız, anlama / anlaşılma ya da "iletişimsizlik" olgusu, çepeçevre kaplayan tinsel varlığa ilişkin bir sorun olarak, doğrudan töresel / etik alanla da ilgi içine girmiş bulunuyor. Birbirini anlamayan insanlardan oluşan bir toplulukta, temel imkânı bilgide ve onun aktarımında yatan ahlâk, ansızın söz edilmesi imkânsız bir Fenomene dönüşüyor. Anlatma ve anlama ilişkisinin ya da başka deyişle iletişimin devre dışı kaldığı, sekteye uğradığı şartlarda, o toplulukta hangi pedagojik-ahlâki sonuca ulaşılması mümkün olabilir? Tüm bu çıkarımlardan sonra, içinde yaşadığımız zamana özgü obje kavrayışı / yorumu (epistemoloji) ile etik arasındaki bağıntının, bu sorun özelinde yeniden ele alınması gerekiyor. Çünkü yine Hegel'den ilhamla devam edersek: her çağın / zamanın bilgisi, o çağa özgü obje yorumunda temellenir veya o çağa özgü obje yorumundan türer. Fakat toplumsal kolektif tinin veya toplumun töresel yaşamının sürekliliğini temin edebilmek için de, bilginin mümkün olması ve mümkün bilginin insanlar arası iletişim imkânları sayesinde aktarılabilmesi, anlaşılabilmesi gerekiyor. Acaba bir açmazla mı karşı karşıyayız?

Aktarılabilen Veya Aktarılamayan Bilgi

Varlık hakkındaki bilginin mümkün olması, onun öğretilbilir, aktarılabilir olmasını doğrudan doğruya içerir mi? Yani bilmek veya bildiğini sanmak, bir şey bildirmeyi içerir mi? Veya şöyle de sorabiliriz: bilmeyen, bilmediğini, bir bi-

³ G.W.F. Hegel: *Phänomenologie des Geistes*. Felix Meiner Verlag, Hamburg 1988. S. 290.

lenden / bildiğini iddia edenden öğrenebilir mi? Protagoras, Sokrates'in sorusu üzerine, kendisinden ders almaya niyetlenen Hippokrates'e şöyle diyordu:

Benden ders alırsan bak elde edeceğin şey nedir, söyleyeyim. Bir gününü benimle geçirdikten sonra olduğundan daha iyi olarak evine döneceksin, ertesi gün de öyle, böylece gün geçtikçe iyiye doğru ilerleyeceksin.⁴

Bilgi (bu örnekte erdemın bilgisi) mümkündür ve öğretilir. Ve öğrenen insan her gün, bir önceki günden daha fazla iyiye doğru ilerleyebilir. Akış ve oluş sürecine tâbi bir varlık anlayışı içinde, bilgiyi duyu verileri ve onların lisandaki karşılıklarıyla özdeş gören Protagoras açısından, bunların bir başkasına aktarılması veya bir başkasının da, hocanın yol göstericiliği sayesinde deneyim yoluyla aynı verileri edinmesi mümkündür. Ancak beri yandan yine Protagoras "*insan her şeyin ölçütüdür*" önermesiyle, bu bilginin de, sana, bana ve bir başkasına göre farklı yani göreceli olduğunu temellendiren düşünürdür.

Aslında girişte betimlemeye çalışılan günümüzün deneyimleri ışığında, dile getirmeye çalıştığımız mesele budur. Herkese göre giderek daha farklı, hâttâ birbirine bütünüyle aykırı seyreden gerçeklik algısı içinde, biz birbirimizi nasıl anlayacağız? Düşmanlıkların ve giderek kanıksanan cinayetlerin, kitlesel katliamların, vicdanlarda daha güçlü bir karşılık bulmasını nasıl sağlayacağız? Herkesin kendi zihnindeki, doğrudan (öznel) varlık hakikati üzerinde değil de, genel geçer olanın bilgisi ve hakikati üzerinde nasıl anlaşacağız?

Bu doğrudan varlık, hakiki varlık değil, bilakis mutlak aracıdır, düşünülen varlıktır, düşüncedir. – ve varlık burada birliğin formunu alır- "ölüm uyanırken gördüğümüz, ama uykudayken düşlediğimiz şeydir." Çünkü burada inatçı, sıkı bir yapı görüyoruz. Bu bağlamda duyulur algı üzerine Heraklit şöyle diyor: "gözler ve kulaklar barbar ruhlu insanlar için kötü tanıklırlar. Akıl (logos), elinin altındaki en iyinin değil, sadece tanrısal ve genel olan hakikatin yargıcıdır."⁵

Hegel, Herakleitos'dan kendisine dek uzanan tarihi çizgide, genel geçer ve hakiki bilginin imkânı olarak, akla başvurmak dışında bir seçenek önermiyor. Çünkü ancak akıl, kendi kurduğu öznel hakikat ile kendi dışındaki olası nesnel hakikati birbirinden ayırabilecek veya en azından bunun üzerinde düşünebilecek bir yetiye ve yapıya sahiptir. Aslında akıl açısından kendi dışındaki dünya hakikati üzerine düşünebilmek, kendi hakikati üzerine düşünmekten daha önce gelen bir edim olmalıdır. Çünkü aklın kendisini bilmesi, yani bir bilinç varlığına

⁴ Platon: Protagoras. 318b Sosyal yay. İstanbul 2001. S.20.

⁵ G. W. F. Hegel: Vorlesungen über die Geschichte der Philosophie Bd.I Suhrkamp. Frankfurt am Main.2003. S.338.

dönüşmesi insan açısından gerçekleşen ilk yabancılaşma durumudur. Yabancılaşma burada bir bilinç durumu olduğu kadar, bir durum bilinci olarak da dikkat çekicidir. Yani bilincin kendini dışına taşıarak kendi kendini idrâk etmesi şeklinde ortaya çıkan yabancılaşma, özgün bir bilinç durumudur. Ve bu özgün bilinç durumunun idrâki de, bu durum hakkındaki bilinci içerir. Yine Hegel’ci anlayıştan hareket edersek: insanın aktif bir bilinç varlığı olması, onun kendi bilincini idrak etmesiyle zirve yapmıştır. İnsanın doğadaki, diğer canlılardan ayrılması, yani onların yabanına düşmesi bilme ve bilinç imkânlarıyla elde edilmiş bir “kayıp” olsa gerektir. Yabancılaşmanın başlangıcı olarak bu noktayı saptayabiliriz. Bilincin kendisinden çıkıp, dışardan kendisine bakarak veya kendi üstüne katlanarak, kendi kendini idrâk etmesi, bunun üzerine düşünmesi ve bunu ifade etmesi, varlığın çok katmanlı yapısı tarafından belirlenen, çeşitli yabancılaşma aşamalarını da mümkün ve zorunlu kılıyor.

Şey’den Bildirimine / Yabancılaşma

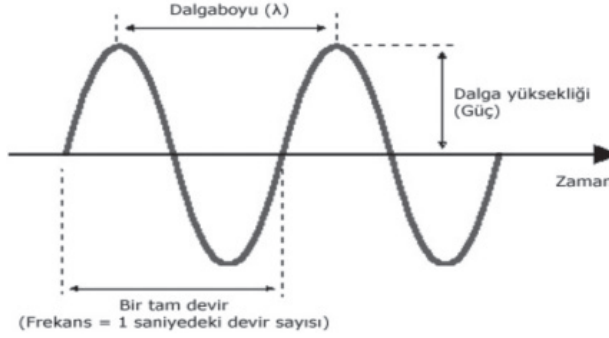
İnsanın bilme ve bildirme süreçleriyle ilgili olarak varlığın insan eliyle maruz kaldığı çok katmanlı yabancılaşma aşamalarını, şöyle tasnif edebiliriz: Herhangi bir “şey”, söz gelimi, sıradan bir “sandalye”, bilen özne tarafından ifade edilmek istendiğinde:

A) Bizim dışımızdaki gerçeklikte var olduğunu “varsaydığımız” ve onun bilgisine sahip olduğumuzu, bu sayede başkasına da bildirebileceğimizi öngördüğümüz “sandalye”nin real varlığı.

B) Duyularımız ve duyuya dayalı deneyimlerimiz aracılığıyla sandalyeden aldığımız izlenimler (impression) sayesinde, sandalyenin bizim zihnimizde oluşan belli belirsiz imgesi (video) yani onun irreal varlığı.



C) Bu objeyi lisan varlığına taşıyarak ona işaret eden, onun işitsel bir yapıda bize ulaşmasını sağlayan ve (örn. Türkçe’de) “sandalye” şeklinde çınlayan madde (audio) ses frekansları.



D) Eğer bildirimimiz, sabitlenmiş bir formda, örneğin yazılı ise, söz konusu objenin lisanda kapladığı sesleri temsil eden ve S, A, N, D, A, L, Y, E şeklinde dizilen alfabe dediğimiz görsel (grafik) varlık formları.

Görüldüğü üzere basit ve yalın tek bir objeden söz ederken bile, aslında birbirinden farklı en az üç varlık alanından, eğer ifademizi **mağara resmin-den alfabe**ye uzanan süreçte zamana (eşyanın hareketine) karşı grafik formla sabitlemek istiyorsak, dört farklı varlık alanından geçmek, onlarla iş görmek zorundayız. Sandalyenin bizim zihnimizdeki imgesi, sandalyenin kendisi olmadığı gibi, onun gerek lisan varlığında, gerekse grafik varlıktaki simülasyonları da, sandalyenin kendisi değildir. Tıpkı şey hakkındaki bilgimizin de şeyin kendisi olmaması gibi. Burada belirlemeye çalıştığımız, real objeden, alfabeye uzanan varlık alanlarının, ayrıca her biri, bizzat bir sorunlar yumağı olarak, zaten düşünce tarihinin ilgi alanı içindedirler. Fakat biz şimdilik, bu alanların kendi özgül konumlarının içinden geçerek, ifadeyi / bildirimini nasıl mümkün kılarız, onun derdindeyiz.

Dolayısıyla, daha ayrıntılı ve kavramsal bir meseleyi ifade etmeye giriştiğimizde, bunun karşı tarafa iletilebilmesi için, bizi bekleyen zorlukları bu dört farklı varlık alanını göz önüne alarak hesaplamamız gerekiyor. Yani "sandalye" bir yana, biraz daha kapsamlı bir ifade dile getirdiğimizde, söz gelimi: "Yunanistan'da ortaya çıkan ekonomik kriz, insanlığın değil, küresel sermayenin kendi krizidir" türünden bir bildirimde bulunduğumuzda, muhataplarımızdan en az yarısının, bu ifadeyle kast ettiğimiz şeyi anlamayacaklarını ya da yanlış anlayacaklarını varsaymak durumundayız. Dört ayrı varlık alanından geçerek ortaya çıkan böylesi bir ifadenin anlaşılması, burada dile getirdiğimiz sorunlara öteden beri emek harcayan küçük bir azınlığa başlangıçta çok kolay gelebilir. Ama aynı intellektüel azınlığı, bu ifadenin devamıyla tartışıldığı bir forumda, ilk yarım saatten sonra, saç saça baş başa görmeyeceğinizin de bir garantisi yoktur.

Yukardaki çıkarımların ışığında söylemek gerekirse: bir şeyin, bizim tarafımızdan "kendinde olduğu gibi" bilinebilmesi ne denli zor, hâttâ imkânsızsa, bir bilginin de "bizde olduğu gibi" karşı tarafa geçmesi o denli zor, belki de imkânsızdır. Bu epistemolojik mesele, kendisini tartıştığımız bu aşamada, toplum

içinde anlaşılacak bakımından, beklentimizi asgari, çabamızı ise azami tutmak gibi bir etik yükümlülük doğurmaktadır. Yani söylediğimiz ve yazdığımız şeyin anlaşılır olmasının sorumluluğu, muhatabımızın anlayışsızlığından önce bize düşmektedir. Öyleyse, bir ifade, bir metin, ne kadar anlaşılmaz veya zor anlaşılır ise, ifadeyle şey arasındaki olağan yabancılaşmayı, gereksiz yere o derece artırmış ve müellifini de o denli etik dışına savurmuş demektir.

Şeyin ve İfadenin Mevcudiyeti Yeniden

Tüm bunlardan sonra, birçok başka bağlamda olduğu gibi, yine dönüp doluşup ister istemez Gorgias'ın ünlü tezinin, kendisini dayattığı bir zaman dilimine demir atmış bulunuyoruz: 1- *Bir şey yoktur*, 2- *olsa da bilinemez*, 3- *bilinse de bildirilemez*. Varlığı konumlandırma ve onun, olası bilgisinin imkânı / imkânsızlığı bakımından birbirine bağlı aşamalar içeren yukardaki tez, yine yukarda çerçevesini çizmeye çalıştığımız, anlaşılammama, anlatamama, bilme fakat bildirememe gibi süreçleri içeren bir yabancılaşma ortamı açısından, belki bize yardımcı olabilir.

Yakından baktığımızda, Gorgias'ın yukardaki tezi, birinci önermesinde ontolojik, ikinci önermesine epistemolojik, üçüncü önermesinde ise pedagojik bir yüklem içeriyor. Birinci önermede varlık ya da varolanın, varlığı veya yokluğu hakkındaki ontolojik belirlenim, aynı zamanda epistemolojik bakımdan bize, onun bilgisinin edinilemeyeceğini bildiriyor. Eğer bir şey yoksa zaten üzerinde konuşulacak, anlaşmaya varılacak bir şey yok demektir. Burada, "hiçlikten hiçlik doğar" ilkesi gereği, olmayan bir şeyden herhangi bir problemin türemesi mümkün olmayacağı için, bizim var saydığımız ve yer yer bunalmamıza neden olan, herhangi bir "iletişim sorunu" da yoktur. Tezin ikinci önermesi uyarınca, eğer bir şey varsa bile biz onu bilecek imkân ve yetiye sahip değiliz. Çünkü bir şeyi bildiğimiz kanaatine nereden vardığımız sorusu, hâlâ gizemini koruyor. Gorgias tezinin üçüncü önermesinde, bir şey var olsa ve biz onun bilgisine sahip olsak bile bildiremediğimize göre, olsa olsa bu tek seferlik ve kişiye özel bir tecrübeyle edinilen bilgi olmalıdır. Böyle bir bilgi elbette başkasına bildirilemez. Bu son yüklem, adeta pedagojinin imkânsızlığına vurgu yapıyor gibi görünse de, aslında sanki burada gizil bir ihtimal mevcuttur. Bir şey var, fakat biliniyor ve bildirilemiyorsa ve buna rağmen bir başkası onu bilmek istiyorsa, o da kendi kişiye özel / tek kişilik tecrübesiyle belki onu edinebilir. (Gerek eski çağlarda, gerekse günümüzde, mistik / esoterik tecrübeyle elde edildiği var sayılan bilginin, bu tanıma uyduğunu söyleyebiliriz.) Muhatapların birbirlerini anlamamalarına rağmen, hâlâ birbirlerine bir şey anlatmaya çalıştıkları durumlarda, her birinin kendine özgü tecrübe sonucu bir şey bildiğine olan inancı ağır basıyor olsa gerektir. Ancak insanın, başkasına aktarmadığı bir bilginin mevcudiyetine inanması başlı başına bir sorun, hakikaten kişiye özel tek kişilik bir bilgiye sahip olması ise bir başka sorundur.

Sonuç

Meseleyi, çeşitli farklı yönlerden irdeleyerek açıklamaya çalıştıktan sonra sadece gelecek olursak: Sağ Hegel izleyicisi olan Benedetto Croce'ye göre, ifade edilemeyen şey mevcut değildir ve nerede bir ifade varsa, orada bir şey mevcuttur.⁶ Dolayısıyla bir şey varsa, onun bilinmesi ve ifade edilmesi mümkündür. Buradan, Gorgias'ın dile getirdiği, şeyin yokluğu ihtimalini aşmak için, şeyden ifadeye değil, ifadeden şeye gitmenin daha sağlıklı olduğu çıkarımına ulaşıyoruz. Yani Gorgias'ın tezinin, basit fakat dâhice ters çevrilmesi, sorunun çözümüne ön ayak olacak gibi gözüküyor.

Öyleyse, ilgimizi şeyin mevcudiyetine değil, ifadenin mevcudiyetine yöneltmek durumundayız. Nerede bir ifade varsa orada bir şey vardır. Ve ifade (expression), ifade olarak anlaşılabilir olandır, anlaşılamiyorsa ifade değildir. Şeyin varlığıyla, onun ifadesini özdeş kılan bu çıkarım, anlaşılamiyan karmaşık ifadelerin de, aslında olmayan üzerine çıkartılan sesler ve grafik formlardan ibaret bir takım veriler olduğunu gösteriyor. Yani, ifadenin anlaşılamiyama olması, olmayan veya bilinmeyen üzerine tutturulmak istenen, imkânsız bir söylem çabasından başka bir şey olmasa gerektir. O halde günümüzde maruz kaldığımız iletişim-sizlik meselesi, yukarda değindiğimiz, olmayan bir fantastik dünya kurgusunu, hakikat gibi algılama ve öylece ifade etme çabasının sonucudur diyebiliriz. Birbirini anlamayan insanlar sakın Harry Potter'in gerçekte olmayan dünyasını konuşuyor olmasınlar.

Tersinden söyleyecek olursak, şeyin varlığı, onun hakkındaki bilginin ilk imkânı olmalıdır. O nedenle, varlık hakkındaki bilgiyi talep eden "varolan nedir?" sorusunu, Aristoteles "bir varolan olarak varolan nedir?" şeklinde düzeltiyordu. Şeyin kendisi ne denli karmaşık, ne denli "kendinde olduğu gibi" bilinmesi mümkün olmasa da, eğer şey mevcutsa, onun hakkındaki bir bilgi ve o bilginin ifadesi muhataplarınca anlaşılabilir olmalıdır. Yukarda, şöyle, grafik ifade arasında ortaya çıkan dört aşamalı yabancılaşma formuna geri dönersek: anlaşılamiyama bir ifadenin, ister sesli, ister grafik aşamada olsun, herhangi bir gerçek (real) objeyi değil, doğrudan doğruya muğlak imgeyi, yani kurgusal (irreal) bir tahayyülü, gerçek varolan olarak kabul edip, öylece ifade ettiği sonucuna varırız. Gerçek olanın yitirilmesi, kurgusal (irreal) olanın, onun yerine ikame edilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Dolayısıyla post-modern zamanların varlık kavrayışı, gerçeklikten, gerçek (real) objeden değil, kurgusal (irreal) objeden hareket eden bir eğilimi bize gösteriyor. Birbirini anlamayan tarafların ifadelerinde ortaya konan, gerçek obje yorumu değil, günümüzde bir moda haline gelen kendi zihinlerindeki kurgusal (irreal) obje yorumlarıdır. Kimse muhatabının tahayyülündeki

⁶ Bkz. Benedetto Croce: İfade Bilimi ve Genel *Lingüistik Olarak Estetik*. Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.

muğlak imgeleri, kendi zihninde canlandıramadığı için, bir körler sağırlar ilişkisi/sizliği günübirlik bir eğilim haline gelmiştir. Zihindeki belli belirsiz imgenin gerçekliğinden yola çıkan insan için, uzmanlık ve dış dünyanın bilgisi önemini yitirmiş, herkesin her şeyi, öğrenmeden bilebileceğine dair bir üst yeteneklilik sanısı, hakikat arayışın durdurmuştur.

Burada gerçeklik (realite) algısının yitirilmesinde ve gerçeklikle ile kurgusal (irreal) olanın yer değiştirmesinde kitle iletişim araçları ve medyanın çokça bilinen işlevine kısa bir geri bakıştan kendimizi alıkoyamıyoruz. Söz gelimi: yıllarca Mad Max ve benzeri fantastik kurgulardan sonra, gerçek dünyanın da böylesi bir fanteziye uydurulacak şekilde kurgulanabileceğini, Işid ve onun dünyaya sunulmuş tarzı çarpıcı biçimde sergiliyor. Bu çoktandır bilinmekle birlikte, vurgulanması gereken önemli ayrıntı şu olsa gerek: Fantezinin gerçeklik olarak kurgulandığı durumda, üzerinde anlaşılabilir genel geçer objektif gerçeklik ortadan kalkıyor. Örneğin: Işid fenomeni kendisi gerçek olmakla birlikte, salt fantastik kurgunun içerebileceği türden bir subjektivizmi yansıtıyor. Yoksa Avrupa dahil, dünyanın çeşitli yerlerinden gelerek, bu “gerçeküstü” vahşet yapısına katılan insanların, kendilerini hangi meşruiyet duygusuyla buna ikna ettiklerini açıklamamanın, bir başka yolu olmalı. Aynı durum, imgelemindeki cennet tahayyülünü, gerçeğe dönüştürme çabasındaki intihar eylemcisi için de geçerli olsa gerek. Üzerinde anlaşılabilir objektif gerçekliğin, kurguya dönüştürülerek, bireylerin sübjektif algısına sunulması, bireyin de onunla istediği fantastik kurguyu tesis etmesine imkân tanıyor. Böylece artık sizi dünya gerçekliğine, fizik yasalara, toplum ve tarih varlığının işleyiş yasalarına, hukuk yasalarına, töreye bağlayan bir gerçeklik söz konusu değildir. Sizin dışınızda bir anlam dünyası yoktur. Bu dünyaya, öteki canlılara, öteki insanlara, olası bütün anlamları siz veriyorsunuz, vermezseniz de vermiyorsunuz. Buna göre gücü yeten herkesin, kendi siyasasını, kendi hukukunu, kendi dünya tahayyülünü gerçekliğe ikame edebileceği ve bunun meşruiyetini sadece kendi hayal gücünden ve kişisel isteklerinin kapsamından tesis edebileceği bir “dünya durumu” ortaya çıkıyor. Doğrusu, subjektif idealist (tek benci) obje kavrayışının belirlediği bir pratiğe ve zaman dilimine tanıklık ediyoruz.

Fakat bütün bir zaman süresince algılayan ya da düşünen siz kendiniz değil misiniz? Öyleyse bu, amaca götürmüyor. Bu, sadece tininizdeki idealleri hayal gücünüzün yardımıyla biçimlendirmek durumunda olduğunuzu gösteriyor; **fakat bu**, düşüncenizin objelerinin, sizin tininizin dışında [abc. O.T.] var olduğunu, mümkün sayabileceğinizi de göstermiyor.⁷

Artık dünya, siz kendi hayal gücünüzle nasıl kurgularsanız, nasıl olmasını isterseniz, size öyledir. Bunun için, kendi tininizin idelerinin dışında bir yerden

⁷ George Berkeley: *Eine Abhandlung über die Prinzipien der menschlichen Erkenntnis*. Meiner. Hamburg 2004. § 23 S. 36.

meşruiyet temin etmeniz gerekmez. Ve bu sübjektif dünyayı gerçek kılmak için, sadece güce ve eyleme ihtiyacınız var, gücünüz yeterliyse, gerçeklik sizin istediğiniz şekildedir. Dolayısıyla herhangi bir tartışma esnasında başkasını dinlemek ya da onun dünya tasvirini dikkate almak yerine, kendi dünyanızı dayatmanız yeterli ve meşrudur.

Bu türlü “tek benci” (solipsist) bir dünya tahayyülü, ister istemez toplumsal kolektif töreyi ve o töreyle birlikte var olan toplumsal kolektif tını de dikkate almamaktadır. O halde, bu obje kavrayışının meşruiyet sunduğu ve yönettiği gücü, uygulamadan, dünyaya dilediği gibi biçim vermekten alıkoyacak, bir başka obje yorumu ve onun gücü gerekiyor. Yeni bir obje yorumu, dış dünya gerçekliğini, maddenin ve toplumun tâbi olduğu yasaları günümüz gerekleri doğrultusunda yeniden keşfetmek suretiyle, yeni bir dünya algısı, yeni bir anlam ve genel anlam (paradigma) ortamı doğurmalıdır. Öyle ki, bu sayede yeniden kolektif ifadenin önü açılabilmesi, insanlar ve kitleler arasında karşılıklı ve anlaşılmayan sonuçsuz dayatmanın yerini, “dialogos” alabilmelidir.